

SKOLEHAVEN PÅ SKOLESKEMAET

KØBENHAVNS

Skolehaver

VELKOMMEN UD I

KØBENHAVNS

Skolehaver

Skolehaverne er et enestående lærings- og oplevelsessted for børn. Midt i byen ligger haverne som frodige oaser med masser af krat, gamle træer og højt græs, der appellerer til børnenes sanser og fantasi. Skolehaven kommer nu på skoleskemaet. Alle børn i byen kan få jord under neglene, bålrog i håret og fuglesang i ørerne.

Københavns Skolehaver og Københavns Madhus har i 2008 og 2009 gennemført et fælles projekt, hvor ti klasser har været i skolehaven i skoletiden. De gode erfaringer har resulteret i en politisk beslutning, om at tilføre en merbevilling på 1,5 mio. kr. pr. år over de næste fire år til skolehaverne i Lersøparken. Derfor kan alle skoler i København nu gratis deltage i et skolehaveforløb. I et skolehaveforløb kommer klassen i haven en gang om ugen fra slutningen af april frem til efterårsferien, i alt 12 til 16 gange i løbet af sæsonen. Børnene har deres egen have, hvor de lærer om alt fra frø til høst til madlavning og møgspredning. De oplever frøets magi og grøntsagernes overflod, når høsten stolt bæres hjem om efteråret. I skolehaven kan alle børn, uanset social, kulturel og etnisk baggrund opleve naturens mangfoldighed og vækstens mirakel.

Vi glæder os til at se jer!

„Man fik også at vide hvad en nedbryder var og det vidste jeg faktisk ikke hvad var. Det er fx en regnorm eller en bænkebidder.“

David, 6. kl. på Heibergskolen

BØRN

skal have jord under neglene

Det er sjovt og forunderligt at se noget, man selv har sået, spire og vokse.

Glæden og stoltheden er stor, når man høster noget, man selv har sået. Først på sæsonen radiser og spinat. Siden løg, bønner, gulerødder, kartofler, squash m.m. og så selvfølgelig alle blomsterne: morgenfruer, frøkenhat, kornblomster, solsikker og andre farverige sommerblomster.

Gennem hele sæsonen byder haven på nye oplevelser og kilder til forundring, som er med til at udvikle børnenes naturforståelse. De følger med i havens mange kredsløb, og får derved en større indsigt i økologi. Børnene oplever sig selv som aktive medspillere i naturen, og ikke blot passive forbrugere. Børnene opbygger et forhold til deres egen lille have og de planter, som vokser i den.

De får en oplevelse af de forskellige grøntsagers smag og større viden om råvarerne, når de laver mad af havens nyhøstede grøntsager.

Arbejdet i skolehaven er lærerigt og giver oplevelser og erfaringer, som børnene aldrig glemmer. De sår deres egne hestebønner og oplever dem skyde i vejret uge for uge, for til sidst at spise de fuldmodne bønnefrø. Frøene ligner mærkværdigt nok dem, børnene såede i foråret, og det giver en fantastisk forståelse af vækstens mirakel og livscyklus.

For mange børn er afslutningen på sæsonen med Store Møgskovler Dag et højdepunkt, hvor der i bedste økologiske landmandsånd spredes hestemøg. Nogle med stor skepsis og næseklemme, mens andre altid overgiver sig fuldstændig: De smider sko og strømper og hopper rundt i det dampende møg. Og der er mening med galskaben: Møget danner grobund for næste års havedyrkning, og giver børnene en vigtig forståelse af menneskets samspil med naturen og hele det økologiske kredsløb.

Ejerskab og handlekompetence

Børnene udvikler et tilhørsforhold og ansvar ved at vende tilbage til deres lille havestykke uge efter uge.

I en tid, hvor verden står over for alvorlige miljøproblemer, som fx klimaforandringer, er det desto mere vigtigt, at børn også oplever naturens mangfoldighed og skønhed, og at de kan handle og gøre en forskel, så vi ikke efterlader dem glædes- og magtesløse over for de skræmmende perspektiver. Det er vigtigt, at børnene kan se, at det har betydning, at de er med til at gøre en indsats.

I haven lærer de på en meget konkret måde, hvordan deres handlinger gør en forskel for det stykke jord, de har fået ansvaret for. Børnene sår, vander, luger, hypper kartofler m.m. De ser, hvordan det hele udvikler sig fra bar mark om foråret til frodig overflod om efteråret.

„For man lærte også om at fx tænde bål, dyrke sine grøntsager og at forvandle 3 gulerødder og en squash til et gourmetmåltid! Det var en superdejlig oplevelse, som jeg godt kunne tænke mig at prøve igen.“ Marie, 6. kl. på Heibergskolen

Et anderledes klasseværelse

Skolehaven tilbyder et læringsmiljø med højt til loftet og masser af albuerum og frisk luft. Det er en gave til klassens sociale fællesskab, og en mulighed for lærere og elever for at opleve hinanden i nye roller. Flere klasser har oplevet, at ændrede rammer og ændrede krav har givet færre konflikter.

Læring i haven tager afsæt i konkrete og kropsligt bundne oplevelser, der giver tid til eftertanke og medfølgende aha-oplevelser. Oplevelserne fungerer som „knager“ for hukommelsen og betyder, at eleverne kan huske det, de har lært over længere tid.

„Skolehaven har for Matilde og os herhjemme, både mor, far og storebror været en kæmpeoplevelse. Matilde har haft så meget ud af skolehaveforløbet, at hun stadigvæk snakker om det, her et halvt års tid efter. Det at se grøntsager, urter og blomster, frugter gro helt fra start til slut. Der var altid noget nyt at fortælle.“

Forældre til elev i 1.kl. på Randersgade Skole

I skolehaven fokuseres der på undervisning i natur/teknik og hjemkundskab, og der er også mulighed for undervisning i man-

ge forskellige fag. Andre fag, der vil være oplagte at undervise i, er dansk, matematik, billedkunst, musik og historie. Tværfaglige undervisningsforløb er også en mulighed.

Undervisningen i skolehaven lever op til undervisningsministeriets fælles mål, og i skolehaven kan der arbejdes med flere af naturkanonens kategorier, fx: insekter, smådyr, fugle, krybdyr og padder, urter, træer, buske, sten, vejr- og himmelfænomener.

Undervisningen i skolehaven kan sagtens fungere som et selvstændigt undervisningsforløb. Forløbet kan også indgå som en del af et større arbejde på skolen. Eleverne kan arbejde individuelt, i makkerpar, i mindre grupper og klassevis, afhængigt af dagens tema.

Natur/teknik

I natur/teknik arbejder eleverne bl.a. med „Den nære omverden“ og „Menneskets samspil med naturen“. I skolehaven er der mulighed for at arbejde med: jord, kompostering, kredsløb, spiring, smådyr, fødekæder m.m.

Aktiviteterne og formidlingen i skolehaven tager ofte udgangspunkt i elevernes undren og lyst til at undersøge de konkrete ting nærmere.

Elevernes undren fører til mange spørgsmål, fx:

- „Er jord forskellig?“
- „Hvordan kan det være, at der kommer planter op andre steder end jeg har sået dem?“
- „Hvad er krudt - og hvad er ukrudt?“
- „Jamen, du sagde at brændenælder er ukrudt, hvorfor skal vi så spise dem?“
- „Hvor var sommerfuglene henne i vinter?“

„I min onkels have er der mange citrontræer - hvorfor har man ikke det i Danmark?“

I haven er vi i nuet og et vejrskifte i form af en regnbyge eller et pludseligt vindstød, får børnene til at mærke vejret og måske gå i ly og læ. Det giver dem mulighed for at være sprogligt opmærksomme og reflektere over vejret og over, hvordan det påvirker havens planter.

„Kan de få for meget vand, nu hvor de i hvert fald ikke kan tåle at få for lidt?“

„Og hvad med vinden? Kan en plante li' den?“

Igen er eleverne nysgerrige og motiverede til at tale om årsag og virkning eller begynde et nyt „elevens eget projekt“, hvor de fx undersøger, hvordan regnorme eller bier lever.

Hjemkundskab

I skolehaverne får eleverne udfordret deres forestillinger om, hvad man kan spise, og hvad der smager godt. De får kendskab til mange forskellige bær, grøntsager og krydderurter og laver mad over bål, hvor de eksperimenterer med smag. Der er rig mulighed for at tale om råvarer og hele processen fra jord til bord.

- Hvilke kulturplanter kan vi med held dyrke på vores breddegrader?
- Hvilken betydning har dyrkning af kulturplanter for vores kultur?
- Hvordan laver vi mad over bål?
- Hvilke råvarer er klar til høst i dag, og hvordan kan vi tilberede dem?
Er der nogle krydderurter, der smager godt til?
- Med de større børn kan der komme gang i en dialog om bæredygtighed.
Om dyrkningsmetoder og om at bruge årstidens grøntsager, som er dyrket lokalt i forhold til at importere frugt og grønt fra udlandet.

Plads til alle

Eleverne arbejder praktisk og konkret i skolehaverne og er derfor fysisk aktive. Hver gang er der et tema med en tilpas udfordring til både den enkelte elev og fællesskabet - udfordringer som både kræver fordybelse og udholdenhed.

Når eleverne oplever, at de mestrer de praktiske udfordringer, er det sjovt at arbejde i haven, og de bliver motiverede for at lære mere – learning by gardening, kunne man kalde det for. I skolehaven er det andre kompetencer end de boglige, der gælder.

For mange elever er det en helt ny erfaring at have fingrene i jorden, og derfor åbner der sig også en hel ny sproglig verden. Mødet med en vinbjergsnegl, en rodfrugt og en rive, pirrer den sproglige opmærksomhed og dermed tilegnelsen af nye ord og begreber. Eleverne får knyttet abstrakte begreber sammen med konkrete oplevelser.

„Tusind tak for et fantastisk og lærerigt forløb i skolehaverne. Der er blevet flyttet så mange grænser hos eleverne, og de erfaringer de har fået er for resten af livet.“
Sacha Flindt, lærer i 5.A på Rådmandsgade Skole

Skolehaverne giver eleverne tid til fordybelse og afsæt til kreativitet.

Succeskriteriet i skolehaven er, at vi i fællesskab med eleven finder en tilpas udfordring. En udfordring, der styrker den enkeltes personlige udvikling. Både fagligt og socialt. Her kan virkelig undervisningsdifferentieres.

At dyrke en have forudsætter, at du er fokuseret og vedholdende. Du kan ikke zappe over til noget andet, og du bliver nødt til at følge de håndværksmæssige og praktiske anvisninger, du får. Det kræver tålmodighed, fysisk udholdenhed og især en respekt for naturen. Vi skal arbejde med naturen og arbejde for, at vores kulturplanter vokser, samtidig med at vi passer på jorden.

Det får klassen

- Informationsdag for lærere inden opstart i skolehaven.
- En fast ugentlig have dag på ca. 3 timer, i perioden fra april til september.
- En havekyndig medarbejder, der står til rådighed, hjælper og formidler, når I er i haven.
- Have på ca. 6 m² pr elev, hvor de dyrker grøntsager og blomster, som de kan tage med hjem.
- Udenomsarealer som kan bruges til den øvrige undervisning.
- Madlavning i løbet af sæsonen.
- Mulighed for at bruge naturformidlingsudstyr: kikkerter, lupper, fotobakker, indsamlingsglas, bestemmelsesduge m.m.
- Jord under neglene og bålrøg i håret.
- En skøn ramme at holde forældremøde og sommerafslutning i.
- Eleverne og deres familie kan komme og nyde haven i sommerferien.

„Det var også sjovt bagefter at komme hjem og smage noget man selv havde skabt“

Gustav, 6.kl. på Heibergskolen

Skolehavedyrkning i 1930'erne

Skolehaver er et stykke lyslevende kulturhistorie. I Danmark blev den første skolehave anlagt i 1903 i Kalundborg. Under 1. og 2. verdenskrig var de dyrkede grøntsager og frugten et vigtigt tilskud til husholdningen. Op til midten af 1980'erne var der 28 skolehaver i København – i dag er der 8 tilbage, hvoraf de tre ligger i Lersøparken. Københavns Kommunes ekstrabevilling til skolehaverne 2010-2014 betyder, at endnu flere børn nu kan få jord under neglene, mens de lærer om alt fra frø til høst til madlavning og møgspredning.

Hvem står bag Københavns Skolehaver?

Skolehaverne i København drives af frivillige ildsjæle, som brænder for at give børnene gode oplevelser med naturen, havedyrkning og madlavning. Københavns Kommunes ekstrabevilling til skolehaverne i Lersøparken betyder, at vi nu kan lønne medarbejdere og desuden gøre tilbuddet for de deltagende skoler gratis.

Camilla Friedrichsen,

leder af Københavns Skolehaver.

Læreruddannet og haveentusiast med mangeårig erfaring i at formidle i skolehaverne.

Elsker at give min glæde og begejstring ved naturens mangfoldighed videre til børn og voksne.

Praktiske oplysninger

Du kan tilmelde din klasse et skolehaveforløb på:

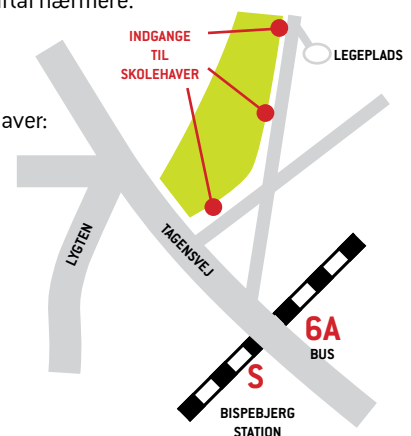
www.kbhskolehaver.dk

Har du spørgsmål eller kommentarer, er du velkommen til at ringe til Camilla på: **Tlf. 2681 0847**

Du er også meget velkommen til at komme ud og besøge skolehaverne – ring og aftal nærmere.

Her finder du
Lersøparkens Skolehaver:

UGE	TEMA	AKTIVITETER	STIKORD	BEGREBER
19	Frø	• Klargøre jord, trække riller, luge, samle sten, lægge kartofler, sætte løg, så hestebønner m.m. Se på frø: mange slags	• Velkomst, intro og færdselsregler i haven 'Som man sår høster man' • Hvad er et frø egentlig for noget? Hvor kommer det fra? Hvad skal det bruge for at spire?	• Spiring, planternes livscyklus, formering
20	Frø og jord - økologi	• Vi sår videre	• Hvad er jord for noget? Hvad består det af? • Hvornår er noget levende?	• Organisk, uorganisk • Levende og dødt
21	Affald og kompost	• Vi sår færdig • Stor kompost, ny og gammel • Skraldejagt i haven – forskellige nedbrydningstider	• „Til jord skal du blive...“ • Hvad ville der ske, hvis der ikke var nogle mikroorganismer?	• Nedbrydning og omsætning, • Mikroorganismer: så små, at man ikke kan se dem. Bakterier, svampe, encellede planter og småkryb.
22	Mad over bål	• Båltænding og madlavning med rodfrugter, evt. brødbagning. • Lille aha-øvelse med plantens forskellige dele	• Hvad er en rodfrugt? • Hvilke dele af planterne spiser vi? • Spiselige, vilde planter + de gode historier	• Plantens forskellige dele og funktion
23	Ukrudt og nytteplanter Mad over bål	• Luge i haverne • Den store rabarber-fest	• Kend og spis dit ukrudt • Hvad har planter brug for? • Hvor får planten energien til at vokse fra? • Træer og planter kan lave solens lys om til sukker	• Fotosyntese, næringsstoffer
24	Insekter – til lands, til vands og i luften	• Luge i haverne • Den store insektjagt: fang alt hvad der kryber, kravler, flyver og svømmer...	• Sommerfuglelarver, snegle m.m.	• Rovdyr, byttedyr, planteæder fødekæde, forskellige levesteder. • Insekters livscyklus: fuldstændig forvandling
25	Mad over bål Krydderurter + spiselige blomster	• Luge i haverne • Den første salat og radiser klar til høst • Se på bistader	• Alle grøntsager blomstrer	• Bestøvning, biernes rolle
26	Sommerafslutning Træ-safari	• Luge i haverne • Vi finder og taler om forskellige træer og buske		
27 - 32	SOMMERFERIE			
33	Velkommen tilbage!	• Høst i haverne – vækstens mirakel!		• Overflod
34	Madlavning i udekøkkenet, vand	• Høst i haverne, brombærplukning • Spaghetti Bolognese	• Hvad sker der i vandkarret? Lokning af sommerfugle	• Vandets kredsløb
35	Madlavning i udekøkkenet, æbler	• Høst i haverne • Chili sin carne • Æbleplukning og mostning	• Måltidet som fællesskab	• Æstetik
36	Store Møgdag	• Møgspredning		• Gødning, nedbrydning
37	Madlavning i udekøkkenet	• Kartoffel/porre-suppe eller naturvejledning	• Grove grøntsager, det sunde måltid	• Sundhed og livskvalitet
38	Fresamling	• Plukke hassel- og valnødder og andre frugter	• Hvordan spredes planternes børn ud i verden	• Vind-, vand- og dyrespredning
39	Madlavning i udekøkkenet Tak for i år!	• Hokkaidosuppe	• Tilberede enkle velsmagende retter	• Madkultur

Undervisningsplan

Et eksempel på en aktivitetsplan i skolehaven i 2009.

Omdrejningspunktet er økologisk havedyrkning, og hver gang arbejdes med et tema, som er aktuelt for skolehaven lige nu.

Alle klasser og lærere er forskellige, så aktiviteterne i skolehaven kan tilpasses jeres idéer og ønsker.

„Det er rigtig sjovt at være i skolehaven. Jeg lærte meget om planter og hvordan man skulle passe planter. Man skal vande planterne meget. Jeg syntes også, at det var sjovt at klatre i træer. Jeg så engang et egern! Vi lavede mad ude i skolehaven og det var sjovt. Vi fik også grøntsager og frugt med hjem.

Uhhhhmmmm. Jeg savner skolehaven.

Roar, 2. klasse på Randersgade Skole

„Vi har ikke arvet jorden af vore forfædre, vi har lånt den af vore børn.“

KØBENHAVNS
Skolehaver

Camilla Friedrichsen
leder af Københavns Skolehaver
Københavns Skolehaver
camilla@kbhskolehaver.dk
Tlf. 2681 0847
www.kbhskolehaver.dk

Maj Flindt-Larsen
madpædagogisk iværksætter
Københavns Madhus
maj@kbhmadhus.dk
Tlf. 2021 9391
www.kbhmadhus.dk

